

Elżbieta Marek

PEDAGOGICZNA INTERPRETACJA METODY PROJEKTÓW W PROGRAMACH KSZTAŁCENIA ZINTEGROWANEGO

WPROWADZENIE

Metoda projektów w edukacji dziecka jest znana od stu lat. Podstawy jej tworzy filozofia pragmatyzmu, która w ujęciu J. Deweya przybiera postać instrumentalizmu. W założonej przez Deweya Uniwersyteckiej Szkole Eksperymentalnej w Chicago, która funkcjonowała pod jego kierownictwem w latach 1896–1904, „proces wychowania i nauczania był aktywizacją dziecka, jego zainteresowań i potrzeb, jego doświadczeń społecznych, umysłowych, jego wzrastania w środowisko i bardziej rozległy świat kultury”¹.

Głównym rzecznikiem metody projektów był W.H. Kilpatrick – uczeń i współpracownik J. Deweya. Teoretyczne podstawy budowali Ch.A. McMurry, J.A. Stevenson, A. Harold. Metoda projektów wyznaczyła drogę do realizacji szkoły alternatywnej. Na potrzebę jej stosowania w edukacji dziecka zwróciła uwagę Alice M. Krackowizer, pisząc w 1919 roku, że:

na długo przedtem zanim dziecko wstąpi do szkoły, w skład jego życia wchodzi wszelkiego rodzaju projekty, obejmujące zabawy, doświadczenia społeczne i przyrodnicze, czynności konstrukcyjne itd. W czasie pobytu w szkole powinny one również wchodzić w skład powszednich jego czynności w normalnych warunkach. [...] Doświadczenia społeczne i przyrodnicze, zabawa, czynności konstrukcyjne, literatura, czytanie, pisanie itd. muszą wchodzić w skład programu każdego dnia, tygodnia i miesiąca. Zadaniem nauczyciela

¹ B. Suchodolski, *Szkoła Eksperymentalna Deweya*, [w:] *Szkoły eksperymentalne w świecie 1900–1975*, red. W. Okoń, Warszawa 1977, s. 47.

jest tak dobrać i przystosować warunki, aby te składniki zajęć odpowiednio się równoważyły i skutek tego wzajemnie się wspomagały. To znaczy, że warunki, z którymi dzieci się stykają, powinny być jak najbardziej naturalne, żeby je dzieci traktowały raczej jako życie samo, które mają przeżyć, niż jako zadania, które muszą wykonać, ponieważ zostały im arbitralnie narzucone².

W Polsce szersze zainteresowanie metodą projektów datuje się od roku 1930, tj. od wydania książki J.A. Stevensona. Próby wdrażania tej metody podjęto przed pierwszą wojną światową, w klasach początkowych stosowali ją Maćkowiakowie w szkole podstawowej w Mosinie pod Poznaniem³. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku metoda ta zyskała popularność w całym świecie. W Polsce zainteresowanie nią wzrosło od czasu wprowadzenia w życie reformy edukacji. Główne założenia i zadania szkoły oraz warunki, w jakich dokonuje się reformowanie systemu oświaty, dyktują charakter transformacji tej metody na gruncie aktualnej rzeczywistości edukacyjnej. Metoda projektów jest stosowana najszerzej w szkolnictwie zawodowym⁴, gimnazjach⁵, pojawia się także w przedszkolach⁶ i programach klas początkowych⁷.

Metoda projektów angażuje sferę poznawczą, emocjonalną, motywacyjną ucznia, przyczyniając się tym samym do jego wszechstronnego rozwoju. Pozwala na przygotowanie do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą, rozwija świadomość przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej). Sprzyja poznawaniu i rozumieniu świata, radzeniu

² Cyt. za: J.A. Stevenson, *Metoda projektów w nauczaniu*, przeł. W. Piniówna, Lwów–Warszawa 1930, s. 85.

³ T. Nowacki, *O metodzie projektów*, Warszawa 1995, s. 15.

⁴ G. Uhman, *Metoda projektów w średniej szkole zawodowej* (ABC Nauczyciela Przedmiotów Zawodowych, z. 49), Warszawa 1999.

⁵ J. Strzemieczny, *Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne. Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i nauczycieli opiekunów*, http://www.ore.edu.pl/strona-ore/phocadownload/poradnik_jacek%20strzemieczny.pdf [dostęp: 01.03.2016]; A. Mikina, B. Zajac, *Metoda projektów w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjów*, http://www.ore.edu.pl/strona-ore/phocadownload/poradnik_mikina_zajc.pdf [dostęp: 01.03.2016].

⁶ B. Bilewicz-Kuźnia, T. Parczewska, *Metoda projektów w edukacji małego dziecka. Propozycje metodyczne do programu wychowania przedszkolnego „Ku dziecku”*, Warszawa 2010; J.H. Helm, L. Katz, *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*, przeł. E. Pulkowska, Warszawa 2003.

⁷ Szerzej na temat metody projektów: E. Marek, *Metoda projektów szansą dla edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] *Dziecko w szkole. Szanse i bariery rozwoju w okresie dzieciństwa*, red. B. Grzeszkiewicz, M. Kunicka, Szczecin 2016, s. 95–106.

sobie w codziennych sytuacjach. Wymienione aspekty są zbieżne z nadrzędnymi celami edukacji wczesnoszkolnej⁸.

Celem edukacji powinno być uczenie się poszukiwania informacji, ich selekcjonowania i wykorzystywania. Szkoła powinna być miejscem, w którym podejmowane są działania interpersonalne wszystkich uczestników procesu dydaktyczno-wychowawczego, gdzie rodzą się nowe pomysły i idee. Kreatywność jest podstawową cechą wymaganą na każdym etapie rozwoju człowieka, dlatego powinniśmy ją rozwijać już u dzieci na wszystkich szczeblach edukacji. Projekt edukacyjny jest idealną formą realizacji tych założeń. Kształcenie zintegrowane sprzyja pracy metodą projektów. Jest ona preferowana w kilku programach edukacji wczesnoszkolnej⁹ oraz w najnowszych, które powstały w ramach projektów konkursowych – konkurs 1/POKL/03.03.04/2013 na opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania wraz z obudową dydaktyczną¹⁰.

Celem prezentowanych w niniejszym artykule badań było poznanie sposobów interpretowania metody projektów przez autorów programów edukacji wczesnoszkolnej powstałych w ramach konkursu 1/POKL/03.03.04/2013. Analizie poddano programy prezentowane na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji¹¹, starano się znaleźć odpowiedź na następujące problemy badawcze:

- Jak autorzy programów definiują metodę projektów?
- Jakie etapy pracy wyodrębniają w realizacji tej metody?
- Jaka jest tematyka proponowanych projektów?
- Jaka wartość przypisywana jest metodzie projektów?

DEFINICJE PROJEKTU EDUKACYJNEGO I JEGO CHARAKTERYSTYCZNE CECHY

Autorzy programu *Obywatel świata* przypominają, że projekt jako metoda wykorzystywany jest w placówkach oświatowych od wielu lat. Stanowił on

⁸ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*, https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf [dostęp: 1.03.2016], s. 5.

⁹ Są to następujące programy: M. Kędra, A. Kopik, *Umysły przyszłości*, Kielce 2013; H. Pięta, D. Orzechowska, I. Tolak, M. Stępień, *Uczę się z Ekoludkiem*, Warszawa 2009; M. Kędra, *Nowoczesna edukacja – szkoła w działaniu*, Warszawa 2012; M. Skura, M. Lisiecki, *Mniej mówcie – więcej działajcie. Działam – rozumiem – opisuję*, Warszawa 2012; M. Jarząbek, A. Mitoraj-Hebel, K. Sirak-Stopińska, B. Zachodny, *Kolorowa klasa*, Gdańsk 2009.

¹⁰ <http://www.ore.edu.pl/edukacja-najmlodszych/4291-programy-nauczania-edukacja-wczesnoszkolna> [dostęp: 01.03.2016].

¹¹ Ibidem.

integralną część „Ruchu Postępowej Edukacji”, który rozwijał się w Stanach Zjednoczonych od końca lat 40. XX wieku, a także programów nauczania, które były szeroko stosowane w przedszkolach brytyjskich w latach 60. i 70. XX wieku. Zainteresowanie nim rosło wraz z dostarczaniem informacjami, pojawiającą się literaturą oraz zaprezentowanymi wynikami i pracami dzieci uczących się metodą projektu. Dla słowa „projekt” można znaleźć wiele znaczeń, jednak użyte w zestawieniu słów „metoda projektu” ma znaczenie specyficzne:

Projekt to pogłębione badanie tematu o dużej wartości poznawczej. Projekt realizuje zazwyczaj niewielka grupa dzieci wyodrębniona z klasy, czasami cała klasa, a czasem pojedyncze dziecko. Zasadniczą cechą projektu jest jego charakter badawczy, przy czym działania badawcze ukierunkowane są celowo tak, by znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące tematu, postawione przez dzieci lub nauczyciela lub pojawiające się podczas wspólnej pracy nauczyciela z dziećmi¹².

Metoda projektu, zdaniem autorów programu *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*, polega na indywidualnym, grupowym lub zespołowym wykonywaniu określonego zadania, przy czym jego wynik jest zawsze wymierny i prezentowany przed innymi (uczniami, rodzicami, nauczycielami). Istotą projektu jest wspólne zaplanowanie działań oraz określenie czasu ich realizacji, a następnie sprawdzenie uzyskanych wyników¹³. Więcej informacji na ten temat znajduje się w poradniku metodycznym do programu. Czytamy w nim, że:

to jedna z metod kształcenia, w której zakłada się bardzo duży stopień samodzielności uczniów w procesie uczenia się. Pracujący tą metodą uczniowie samodzielnie planują i organizują swoją pracę, a na koniec dokonują samooceny. Stają się więc w znacznej mierze odpowiedzialni za uzyskane wyniki. Z kolei nauczyciel jest zarówno partnerem uczniów, podejmującym z nimi wspólne decyzje, jak i ichym doradcą, a także inspiratorem niektórych działań uczniów, ułatwiających im rozwój oraz ujawnienie własnych talentów

¹² J. Przybylska, Z. Stępień, *Obywatel świata*, <http://mais.wspkorczak.eu/programy-nauczania/> [dostęp: 01.03.2016], s. 47. Zamieszczony w programie cytat pochodzi z: L.G. Katz, *The project approach*, Champaign 1994, s. 1.

¹³ Zob. J. Bogacka, A. Dobosz, E. Ilnicka, M. Krasowska-Żmurko, M. Krauze, E. Krawiec, *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*, http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf [dostęp: 01.03.2016], s. 86.

czy zainteresowań. W klasach I–III szkoły podstawowej rola nauczyciela jest szczególnie duża, ponieważ to on uczy dzieci prawidłowej pracy metodą projektu. Ponadto musi on (przynajmniej na początku) dyskretnie kontrolować postępy uczniów tak, aby nie okazało się, że niektórzy uczniowie nie biorą udziału w pracy nad projektem lub przeciwnie – poświęcają mu za dużo uwagi kosztem zdobywania wiadomości z bieżących lekcji. Dlatego być może dobrym rozwiązaniem jest na początek przeprowadzanie takich projektów, w których praca uczniów jest organizowana w całości podczas lekcji (np. przedstawienie teatralne)¹⁴.

Zdaniem autorek programu *Ciekawi świata*:

projekt edukacyjny (badawczy) jest metodą nauczania, w której uczniowie klas młodszych samodzielnie lub w zespołach realizują cele danego przedsięwzięcia w oparciu o ustalone założenia. Polega na zbieraniu i opracowywaniu przez uczniów informacji dotyczących wybranego zagadnienia, którego efektem końcowym jest prezentacja wyników własnej pracy. Praca metodą projektów uwzględnia indywidualne potrzeby, uzdolnienia, zainteresowania, rozwija twórcze myślenie, wpływa pozytywnie na motywację, rozwija umiejętność współpracy, samodzielność, stymuluje rozwój dziecka w aspekcie poznawczym, emocjonalnym, motorycznym, kształtuje umiejętność samooceny oraz umiejętność oceny pracy kolegów. Zaletą tej metody jest możliwość wykonywania różnorodnych zadań, które uczniowie muszą umieć połączyć z już posiadanymi umiejętnościami¹⁵.

Twórcy programu *Mały Wynalazca* uważają, że:

Projekt to nic innego, jak pogłębione badanie danego tematu lub zjawiska o dużej wartości poznawczej, które jest warte zainteresowania dzieci. Projekt daje możliwość wykorzystania w programie nauczania wzajemnie zależnych od siebie reguł rozwojowych, uczenia się oraz nauczania dzieci. Projekt jest realizowany przeważnie przez niewielką grupę dzieci, czasami cały zespół, ale zdarza się też, że wybrany obszar tematyczny realizuje tylko jedno dziecko. Główną cechą projektu jest jego charakter badawczy, pytania postawione przez dzieci (z pomocą nauczyciela), na które dzieci będą szukały

¹⁴ *Poradnik metodyczny Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie. Klasa I*, http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/poradnik/klasa_I/Poradnik_OK_20_06_2015.pdf [dostęp: 01.03.2016], s. 74.

¹⁵ J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*, http://innowacja.sfera.lublin.pl/materialy/program_nauczania.pdf [dostęp: 01.03.2016], s. 20. Autorki tę definicję podają za: B. Potocka, L. Nowak, *Projekty edukacyjne*, Kielce 2002.

odpowiedzi podczas swojej pracy. Ważne są również te pytania, które pojawiają się już w trakcie zadania. Wszelkie działania dzieci podczas realizacji projektu ukierunkowane są na samodzielne poszukiwanie i odnajdywanie odpowiedzi na nurtujące je pytania¹⁶.

Według autorów programu *My bliżej świata, świat bliżej nas* jest to metoda planowania, organizowania i oceniania własnej nauki. Metoda efektywnego porozumiewania się w różnych sytuacjach, prezentacji własnego punktu widzenia, przygotowania się do publicznych wystąpień, metoda stosowania zdobytej wiedzy w praktyce. Istota jej polega na tym, że uczniowie samodzielnie realizują duże zadanie (obszerniejsze niż zadawane prace domowe), zaś nauczyciel określa ramy projektu¹⁷.

Autorzy programu *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła* sądzą, że projekt edukacyjny stanowi narzędzie integracji międzyprzedmiotowej. Polega on na samodzielnym lub grupowym realizowaniu przez uczniów zadania przygotowanego przez nauczyciela na podstawie wcześniej ustalonych założeń. Uczy korzystania z różnych źródeł informacji. W programie tym znajdujemy odwołanie do książki Johna A. Stevensona, który uważa, że aby postępowanie metodyczne można było nazwać projektem, muszą współwystępować cztery podstawowe cechy:

- „Nabywanie wiedzy powinno zachodzić głównie dzięki samodzielnemu rozumowaniu i rozwiązywaniu problemów, a nie za pomocą pamięciowego przyswajania wiedzy.
- Aktywność uczniowska ma na celu nie tylko gromadzenie wiedzy czy doświadczeń, lecz także zmianę nastawienia ucznia do uczenia się.
- Uczniowie pracują nad zagadnieniami, które ich interesują i wynikają z ich naturalnych potrzeb.
- Wprowadzanie rozważań teoretycznych następuje w miarę potrzeb i zawsze wynika z realizowanych działań praktycznych¹⁸.

W programie *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła* podkreśla się następujące funkcje metody projektów: motywacyjną, poznawczą, kształcącą,

¹⁶ Zob. A. Krukowska, S. Stelmach i in., *Maly Wynalazca*, http://mais.wspkorczak.eu/wp-content/uploads/2015/07/Maly_Wynalazca-popr.pdf [dostęp: 01.03.2016], s. 11.

¹⁷ Zob. B. Goliszek, B. Małecka-Perszko, *My bliżej świata, świat bliżej nas*, <http://my-blizej-swiata.com.pl/swiat-blizej-nas/narz-dzia-badania-osi-gni-.php> [dostęp: 01.03.2016], s. 50.

¹⁸ J.A. Stevenson, *Metoda projektów w nauczaniu*, cyt. za: N. Bigus-Franczuk, K. Sokal, *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*, http://www.nowoczesnaszkola.com.pl/themes/ipn/assets/innowacyjny_program_nauczania.pdf [dostęp: 01.03.2016], s. 81–82.

wychowawczą, samokształceniową, integracyjną i wiele innych. Zwraca się także uwagę na interdyscyplinarność, możliwości integracji wiedzy szkolnej i pozaszkolnej, integrację treści z różnych przedmiotów nauczania, rozwijanie umiejętności współpracy w grupie, samorządności, obserwowania rzeczywistości oraz ustosunkowywania się do niej. Nie bez znaczenia są walory wychowawcze metody, do których można zaliczyć: integrowanie zespołu klasowego, podejmowanie różnych ról, aktywizowanie wszystkich uczestników projektu, przejmowanie odpowiedzialności za własne uczenie się. Metoda projektu rozwija umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji, planowania działań oraz prezentacji wytworów, wpływa na myślenie twórcze, wdrażanie zdobytej wiedzy do praktycznego działania. Oddziałuje na samoocenę i osiągnięcie samodzielności¹⁹.

Metoda projektu badawczego zdaniem autorów programu *Doświadczam – rozumiem – wiem* polega na pogłębionym badaniu tematu o dużej wartości poznawczej dla uczniów (ta wartość wynika przede wszystkim z występowania luki w systemie wiedzy). Z założenia jest ona działaniem wymagającym dużej samodzielności, które ma charakter interdyscyplinarnej. Samodzielność nie polega na tym, że uczeń pracuje sam. Wskazane jest oczywiście wykonywanie projektu w grupach (efekt synergii, nauka współpracy). Rola nauczyciela podczas realizacji projektu jest znacznie ograniczona. To uczniowie formułują temat, interesujące ich pytania, metody poszukiwania odpowiedzi i sposoby ich prezentacji. Z tego powodu projekt badawczy uważa się za metodę rozwijającą również metapoznanie i umiejętności organizacji własnych działań. Zazwyczaj wyodrębnia się następujące elementy składowe projektu badawczego: tytuł lub temat projektu; pytania badawcze, ewentualnie cel projektu; termin realizacji; sposoby realizacji – metody, techniki, środki; harmonogram prac; sposoby prezentacji wyników; sposoby ewaluacji i oceny²⁰.

¹⁹ N. Bigus-Franczuk, K. Sokal, *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*, s. 82.

²⁰ Zob. E. Domagała-Zyśk, M. Knopik, T. Knopik, B. Kucharska, *Doświadczam – rozumiem – wiem*, http://drw.lechaa.pl/wp-content/uploads/2015/08/Do%C5%9Bwiadczam_rozumiem_wiem-program_nauczania_red3.pdf [dostęp: 01.03.2016], s. 110; M. Knopik, *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*, <http://sawg.pl/upload/upload/maly%20czlowiek%20materialy%20www/Program%20nauczania%20dla%20klasy%20I-III.pdf> [dostęp: 01.03.2016], s. 61.

FAZY REALIZACJI ZADAŃ PROJEKTOWYCH

Współcześnie przyjmuje się, że wykonywanie zadań projektowych można podzielić na cztery fazy²¹:

- przygotowanie projektu,
- realizacja projektu,
- publiczne przedstawienie rezultatów projektu,
- ocena rezultatów projektu.

Każde opracowanie projektu, zdaniem autorów programu *My bliżej świata, świat bliżej nas*, obejmuje cele ogólne i szczegółowe oraz:

- „przygotowanie projektu (w tym: zainicjowanie, podział zadań dla ucznia i nauczyciela, potrzebne materiały),
- wykonanie projektu (opis sposobu realizacji, harmonogram działań, terminy realizacji zadań dla uczniów i nauczyciela, przewidywany efekt),
- zakończenie projektu (opis prezentacji i oceny oraz ewaluacji projektu),
- materiały dodatkowe dla nauczyciela (kontrakt, opis stosowanych metod, konkursy, zagadki, karty oceny prezentacji),
- materiały dodatkowe dla ucznia (karty pracy, karty oceny pracy własnej, karty oceny pracy grupy)”²².

W programie *Obywatel świata* wyodrębniono trzy etapy projektu: rozpoczęcie, realizacja i zakończenie²³.

Etapy pracy wyszczególnione w programie *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie* obejmują:

1. przygotowanie:
 - a) wybór tematu,
 - b) wyznaczenie celu ogólnego projektu oraz sposobu prezentacji uzyskanych wyników,
 - c) spisanie kontraktu, w tym wybór kryteriów oceniania i spis członków poszczególnych grup (jeżeli projekt jest prowadzony w grupach),
 - d) przygotowanie harmonogramu pracy i podział zadań w obrębie grup,
2. realizację projektu;

²¹ A. Mikina, B. Zając, *Metoda projektów w gimnazjum...*, s. 15.

²² B. Goliszek, B. Małecka-Perszko, *My bliżej świata, świat bliżej nas*, s. 47.

²³ J. Przybylska, Z. Stępień, *Obywatel świata*, s. 47.

3. prezentację uzyskanych wyników;
4. ewaluację²⁴.

Autorzy programu *My bliżej świata, świat bliżej nas* porządkują materiał treściowy projektów edukacyjnych według następującego schematu:

- informacje ogólne o projekcie,
- cele ogólne i szczegółowe:
 - faza I – przygotowanie projektu:
 - zainicjowanie projektu,
 - organizacja grup uczniowskich,
 - faza II – wykonanie projektu:
 - sposób realizacji,
 - harmonogram działań,
 - faza III – zakończenie projektu:
 - sposób prezentacji i oceny projektu,
 - ewaluacja,
- literatura,
- dodatkowe materiały: kontrakt, opis proponowanych metod oraz zabaw, zadanka Liczmanka – karty pracy ucznia, karty oceny pracy ucznia i grupy, karty oceny prezentacji i projektu.

Przygotowanie do realizacji projektu trwa od kilku do kilkunastu dni. Gotowe opracowania zamieszczone w programie są jedynie propozycją dla uczniów i nauczyciela. Zadania podczas trwania projektu realizowane są w grupach. Doboru grup może dokonywać nauczyciel. Daje mu to kolejną szansę indywidualizacji pracy uczniów oraz dostosowania zadań do możliwości dzieci sześciolletnich, jak i siedmioletnich. Podczas realizacji projektów edukacyjnych uczniowie korzystają z nowoczesnych technologii, wyszukując potrzebne informacje, oglądając filmiki oraz prezentacje czy rozwiązując zadania interaktywne²⁵.

Przygotowanie do pracy metodą projektu ze strony nauczyciela polega na określeniu tematyki projektu, ogólnego zarysu jego przebiegu (terminów realizacji poszczególnych etapów, terminów konsultacji z nauczycielem), źródeł, do których mogą sięgnąć uczniowie, przykładów prezentacji wyników projektu. Nauczyciel wyznacza też osiągnięcia uczniów po skończeniu projektu. Jeżeli uczniowie będą pracować metodą projektu po raz pierwszy, zadaniem

²⁴ Zob. *Poradnik metodyczny Ad@ i J@ś...*, s. 75.

²⁵ Zob. B. Goliszek, B. Małecka-Perszko, *My bliżej świata, świat bliżej nas*, s. 47.

nauczyciela jest dokładne wyjaśnienie im zarówno celu metody, jak i sposobu pracy tą metodą. Nauczyciel może posłużyć się przykładami zrealizowanych wcześniej projektów. Określa on krąg tematyczny, w którym będzie realizowany projekt. Może podać uczniom jego temat lub ustalić go wspólnie z nimi. Następnie razem z uczniami wyznacza cel ogólny projektu i sposoby prezentacji uzyskanych wyników (np. przedstawienie teatralne, album, film, prezentacja multimedialna, ulotka, plakat, wystawa, festiwal, pokaz). Kolejną czynnością jest spisanie kontraktu (umowy) z uczniami i harmonogramu działań. Kontrakt może mieć dowolną formę, ale powinien zawierać najważniejsze zasady pracy oraz konsekwencje ich nieprzestrzegania. W wypadku pracy w grupach w kontrakcie można też spisać imiona i nazwiska członków poszczególnych grup. Kontrakt obejmuje również zapis kryteriów, według których będą oceniane efekty pracy uczniów. Przykładowe kryteria oceniania to: terminowość, samodzielność opracowania, pomysł na prezentację, sposób zaprezentowania, poprawność językowa, estetyka. Harmonogram powinien zawierać terminy realizacji poszczególnych etapów projektu oraz jego zakończenia. Można w nim także ująć terminy konsultacji z nauczycielem. Jeżeli uczniowie pracują w grupach, powinni stworzyć wewnętrzny, grupowy harmonogram pracy, a także wyznaczyć zadania poszczególnych członków grup. Kontrakt wraz z harmonogramem można powiesić na gazetce szkolnej²⁶.

Na etapie rozpoczęcia projektu pojawia się ewentualny jego temat. Może on być zainspirowany zainteresowaniami dzieci lub wynikać z inicjatywy nauczyciela. Nauczyciel przygotowuje wstępną siatkę z pytaniami z uwzględnieniem wymogów dydaktycznych, poszukuje materiałów i zajęć terenowych, jakie można przeprowadzić z dziećmi, oraz ekspertów, do których można zwrócić się o pomoc. Nauczyciel, ze wsparciem rodziców, przygotowuje zajęcia wprowadzające, aby zbudować wspólne doświadczenia dla całej grupy. Następnie decyduje, czy zainteresowanie dzieci jest duże, a temat odpowiedni i możliwy do realizacji. Jeśli tak, przygotowuje wraz z dziećmi siatkę tematyczną dotyczącą obecnego zasobu wiedzy oraz listę pytań do projektu, czyli listę tego, czego chcą się one dowiedzieć²⁷.

Realizując projekt, nauczyciel analizuje wstępną siatkę przygotowawczą oraz siatkę pytań stworzoną przez dzieci w celu powiązania treści i umiejętności. Organizuje razem z dziećmi oraz rodzicami zajęcia terenowe i wizyty

²⁶ Zob. *Poradnik metodyczny Ad@ i J@ś...*, s. 75.

²⁷ Zob. J.H. Helm, L.G. Katz, *Mali badacze...*, podają za: J. Przybylska, Z. Stępień, *Obywatel świata*, s. 47.

eksperckie. Wspólnie realizują plan aktywności badawczej oraz poszukiwań odpowiedzi na postawione pytania: zajęcia terenowe, rozmowy z gośćmi i ekspertami, badanie obiektów, przeprowadzanie eksperymentów. Następnie dzieci z pomocą nauczyciela przedstawiają zdobytą wiedzę za pomocą opisów, rysunków, działań konstrukcyjnych, tańca oraz zabaw inscenizacyjnych. Przeglądają raz jeszcze siatkę tematyczną lub przygotowują nową, sprawdzają, czego dzieci się nauczyły, stawiają nowe pytania, powtarzają działania badawcze i przedstawiające. Realizacja projektu powinna przebiegać według wyznaczonego planu. Uczniowie są zobowiązani do przestrzegania określonych zasad i terminów.

Na **zakończenie projektu** odbywa się dyskusja podsumowująca. Nauczyciele i rodzice organizują wydarzenie kulminacyjne, aby umożliwić dzieciom podzielenie się wiedzą oraz przedstawienie opisu przebiegu projektu. Jest to prezentacja wyników projektu, która odbywa się na szerszym forum, np. przed rodzicami, uczniami z innej klasy lub innymi zaproszonymi gośćmi, w formie wystawy, inscenizacji, książki, filmu wideo, nieraz wymaga ona od ucznia występów przed publicznością. Mogą być w nią zaangażowani wszyscy uczniowie lub specjalnie do tego celu wyznaczeni przez grupę na początku projektu. Nauczyciel pomaga uczniom zorganizować niezbędny sprzęt i salę, a także zaprosić gości. Ważnym elementem tego etapu jest to, że uczestnicy spotkania mogą zadawać uczniom pytania dotyczące realizacji projektu lub przygotowanego tematu. Wydarzenie kulminacyjne kończy projekt. Jego odbiorcami są nauczyciel i rodzice, może nim być także inna grupa szkolna. Rodzice wraz z nauczycielem dokonują analizy projektu oraz oceny realizacji celów, wyciągają wnioski na przyszłość. W zależności od tematu projekt może trwać od kilku dni do kilku tygodni. Dobrze jest, aby dokumentować jego przebieg za pomocą dziennika. Trud i praca dzieci będą w ten sposób docenione, a one same posiłkując się dziennikiem, mogą w przyszłości wrócić do tematu, który badały²⁸.

Ewaluacja następuje po zakończeniu projektu i jest prowadzona według przyjętych wcześniej kryteriów. Uczniowie dokonują samooceny, a także rozmawiają o wkładzie każdego z nich w realizację projektu. Ponadto ustalają, jakie popełnili błędy lub jakie dobre decyzje podjęli. W ten sposób wyciągają wnioski, o których powinni pamiętać przy realizacji podobnego projektu (wnioski te można spisać i przechowywać). Na koniec następuje ocena pracy całej grupy²⁹. Powinna ona dotyczyć tego, co jest ważne, a nie tego, co łatwo

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, s. 75.

ocenić. Elementem oceny jest samoocena i ocena kolegów, bez porównywania wyników danego dziecka z innymi. „W projektach kładzie się nacisk na to, co dziecku się udało, i to się podkreśla, a pomija błędy i niedociągnięcia – jest to forma zabawy odchodząca od tradycyjnej nauki w ławce szkolnej”³⁰.

Autorzy programu *Myszę – działam – idę w świat* proponują realizację projektów edukacyjnych metodą WebQuest, która umożliwi uczniom odkrywanie świata i naukę przez samodzielne dochodzenie do wiedzy, badanie, doświadczanie i projektowanie oraz pozwala na efektywne wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej.

Celem podstawowym tej metody jest przedstawienie nowego sposobu pracy wykorzystującego elementy uczenia się zespołowego opartego na idei konstrukttywizmu, czyli budowania własnej wiedzy w oparciu o Internet. „WebQuest” to (wg Bernie Dodge’a, twórcy koncepcji WebQuestu) aktywność zorientowana na dociekanie, w której większość lub całość informacji uzyskanych przez uczących się pochodzi z Internetu. WebQuesty powstają, aby wydajnie spożytkować czas ucznia, aby bardziej skupić się na użyciu informacji niż na ich szukaniu oraz aby wspomóc myślenie ucznia na poziomie analizy, syntezy i oceny. [...] WebQuest może być projektem przeznaczonym dla jednej dyscypliny, ale może mieć też charakter interdyscyplinarny. Może być krótkoterminowy (1–2 godziny lekcyjne) lub długoterminowy (kilka tygodni). Produktem finalnym może być plakat, praca pisemna, prezentacja multimedialna, wystąpienie publiczne itp.³¹

Metoda WebQuest ma stałą, określoną strukturę, na którą składają się:

- **Temat** – musi zawierać problem do rozwiązania, nie może prowokować ucznia do powielania informacji znalezionych w sieci.
- **Wprowadzenie** – jest tym elementem strukturalnym WebQuestu, który ma zaciekawić ucznia i wprowadzić go w tematykę realizowanego projektu. Opis powinien być oryginalny i motywujący,

³⁰ Zob. M. Wróblewska, M. Potręć, K. Małachowska i in., *Stas i Zosia w szkole – innowacyjny program nauczania edukacji wczesnoszkolnej metodą projektu*, http://stasizosia.info/wp-content/uploads/2015/01/Innowacyjny_program_po_erracie_poprawki.pdf [dostęp: 01.03.2016], s. 58–59.

³¹ A. Dziadkiewicz, A. Florczak, D. Gąsior i in., *Myszę – działam – idę w świat*, <http://projekt.noweskałmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%20C4%98ZYKIEM-ANGIELSKIM.pdf> [dostęp: 01.03.2016], s. 62.

zachęcający do pracy. Musi wskazywać cele sytuujące jego realizację w szerszym kontekście procesu dydaktycznego. Można również opisać: jakie powinny być efekty pracy za pomocą projektu – czego uczniowie powinni się dowiedzieć, nauczyć; jakie treści programowe będą realizowane (konkretne odniesienie do podstawy programowej).

- **Zadania** – powinny być dla uczniów problemowe lub tajemnicze – powinny zawierać sformułowany problem do rozwiązania; wyzwalać kreatywność; zawierać propozycje do sformułowania i zdefiniowania stanowiska, oceny sytuacji, wskazania argumentów; umożliwiać zaprojektowanie produktu; stanowić złożone problemy do analizy; zawierać wszystkie inne elementy, które kreują proces uczenia się i przetwarzania informacji. Jeżeli finalny produkt wymaga używania narzędzi (np. wideo, dźwięku, stron www), należy o tym wspomnieć.
- **Proces** – ten element powinien zawierać krótki opis organizacji procesu dydaktycznego w grupie podczas realizacji WebQuestu. W tym miejscu należy przedstawić kroki, jakie uczeń powinien wykonać, aby zrealizować zadanie. Ważne jest wskazanie, w jaki sposób ma być przygotowana prezentacja WebQuestu – na jednym komputerze czy kilku, w klasie czy pracowni komputerowej? – oraz w jaki sposób projekt będzie prezentowany.
- **Źródła** – należy wskazać, z jakich źródeł trzeba skorzystać. Do źródeł zaliczają się np.: adresy konkretnych materiałów źródłowych (nie stron internetowych); podręczniki szkolne; adresy e-mail dla wszystkich uczniów i nauczycieli; określona liczba kopii projektu; programy komputerowe używane w trakcie realizacji WebQuestu; odniesienia (odsyłacze) do materiałów klasowych lub materiałów ze szkolnej biblioteki, materiały multimedialne (wideo, dźwiękowe).
- **Ewaluacja** – to ostatni etap, czyli ocena pracy uczniowskiej. Należy opisać, które produkty ucznia oraz procesy będą podlegały ocenie, ewaluacji. Oczywiście musi to korelować z zadaniami i czynnościami przewidzianymi do wykonania przez uczniów w ramach projektu³².

³² Ibidem, s. 5.

PROPOZYCJE PROJEKTÓW

W ramach przeprowadzania programów *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie* i *Myszę – działam – idę w świat* autorzy proponują materiały dydaktyczne, w tym m.in. 60 scenariuszy zajęć realizowanych metodą projektu edukacyjnego³³.

Tabela 1. Tematy projektów w programie *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*

Kierunek edukacji	Projekt
Edukacja polonistyczna	Inscenizacja wiersza Jana Brzechwy pt. <i>Na straganie</i> Jakie zwierzęta mieszkają na Antarktydzie? Inscenizacja wiersza Jana Brzechwy pt. <i>Katar</i> Poznajemy Unię Europejską Robimy zielnik Wspólne gry i zabawy Jedziemy na wycieczkę Stop agresji! Opowiem Ci legendę Polscy nobliści Mam talent Studio Trzeciak Główka pracuje
Edukacja matematyczna	Cyfry w naszej rzeczywistości Robimy własny zegar Robimy własne szachy Świąteczne śniadanie Konkurs na matematyczną zagadkę Matematyka na wesoło – czego nauczyliśmy się w pierwszej klasie? Symetria w przyrodzie W sklepie Robimy kalendarz Krawcowa Gra planszowa Projektujemy ogród Ciasteczka dla mamy Olimpiada dla malucha

³³ J. Bogacka, A. Dobosz, E. Ilnicka, M. Krasowska-Żmurko, M. Krauze, E. Krawiec, *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*, s. 4; A. Dziadkiewicz, A. Florczak, D. Gąsior i in., *Myszę – działam – idę w świat*, s. 62–64.

Edukacja techniczna	Projektowanie elementów makiety skrzyżowania ulicznego Projektowanie znaczka dla dyżurnego Projektowanie przedmiotów lub postaci z odpadów
Edukacja plastyczna	Projektowanie plakatu dotyczącego poruszania się po drodze Jak dbać o zęby
Edukacja społeczna	Taka jest wieś Gwiazdkowy konkurs Rodzinny album Młodzi badacze Poznajemy kraje Unii Europejskiej Samorządni Tworzymy wynalazki Podróż dookoła świata Reklamujemy naszą szkołę Podróże małe i duże

Źródło: na podstawie programu *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*, http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf [dostęp: 01.03.2016].

W programie *Ciekawi świata* proponuje się dwanaście projektów edukacyjnych, średnio po cztery projekty w każdym roku szkolnym³⁴.

W programie *Mały Wynalazca* dominują projekty badawcze związane z przyrodą. Autorzy programu piszą:

Jeżeli jednak bardzo nam zależy na konkretnym temacie, wówczas powinniśmy nakreślić ogólne ramy merytoryczne projektu, a uczniom pozwolić na podjęcie samodzielnie decyzji o sposobach realizacji określonej tematyki. Nauczyciel może przygotować listę zagadnień do opracowania, a uczniowie wybierają te, nad którymi chcą pracować. Nauczyciel decydujący się na pracę metodą projektu powinien się zastanowić, czy zaplanowana problematyka, zagadnienia, zadania wzbudzają zainteresowanie uczniów, czy podejmą oni pracę nad nimi z zapałem i zaangażowaniem³⁵.

Zalecane jest przeprowadzenie przynajmniej czterech projektów w ciągu roku szkolnego z zakresu różnych edukacji. Projekt badawczy w klasie pierwszej ze

³⁴ J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*.

³⁵ A. Krukowska, S. Stelmach i in., *Mały Wynalazca*, s. 11.

względu na umiejętności dzieci sześciolletnich trwa zwykle od dwóch tygodni do miesiąca (zbieranie informacji często zajmuje uczniom dużo czasu).

W programie *Mały Wynalazca* proponowane są następujące projekty:

- w klasie I: liść, korzeń, termometr;
- w klasie II: niedźwiedź brunatny, chmura, kwiat;
- w klasie III: teatr, pieniądz, samochód.

Z kolei autorzy programu *My bliżej świata, świat bliżej nas* proponują w każdej klasie realizację sześciu projektów edukacyjnych. Są one zaznaczone w skróconym rozkładzie materiału nauczania dla każdej klasy. Przykładowe tematy projektów to: *Zakładamy kącik przyrody, Dlaczego liście spadają?, Jak radzą sobie rośliny zimą?, Poszukujemy wiosny, Do czego roślinom potrzebne są kwiaty?*

Przykładowe tematy projektów badawczych w programie *Doświadczam – rozumiem – wiem to: Czy rośliny czują?, Polska w czasach prehistorycznych; Skąd się biorą w naszych sklepach banany?, Dlaczego kanapki spadają masłem do dołu?, Czym jest giełda?*³⁶.

W programie *Innowacje gwarancją skutecznej edukacji* zaproponowano następujące projekty edukacyjne: *Dla Babci i Dziadka, Jestem zwycięzcą, Święto rodziny, Fundujemy sobie wycieczkę, Europejskie święta*³⁷, zaś w programie *Twórcze umysły* tematy takie jak: *O czym myślą zwierzęta?, Czy można żyć bez wody?, Pasje ludzi. Kawa i herbata – od plantacji do kawiarni*³⁸.

DLACZEGO WARTO STOSOWAĆ METODĘ PROJEKTÓW?

Metoda ta angażuje intelekt ucznia bardziej niż jakakolwiek inna. Wyróżnia ją możliwość podejmowania samodzielnych decyzji przez dziecko z przewagą jednak wspólnego planowania zajęć z nauczycielem. Oparta jest na przekonaniu, że uczniowie najlepiej nauczą się tego, co wykonają praktycznie, dlatego ukierunkowana jest na rozwiązywanie problemów związanych z sytuacjami życiowymi, bliskimi dziecku³⁹.

³⁶ E. Domagała-Zyśk, M. Knopik, T. Knopik, B. Kucharska, *Doświadczam – rozumiem – wiem*, s. 110.

³⁷ *Innowacje gwarancją skutecznej edukacji*, http://igse.portal-edu.pl/doc/Program_Nauczania_IGSE.pdf [dostęp: 01.03.2016].

³⁸ M. Knopik, *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*, s. 61.

³⁹ J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*, s. 11.

Jak zauważają autorzy, metoda projektu ma wiele zalet, m.in.: pozwala kształcić umiejętność pracy w grupie, rozwija umiejętność komunikowania się z innymi, wyrażania własnego zdania, wypowiedziania się na forum oraz dokonywania samooceny, umożliwia indywidualizowanie pracy uczniów dzięki podziałowi zadań w obrębie grupy, rozwija myślenie naukowe przez dążenie uczniów do szukania różnych rozwiązań problemów oraz korzystanie z rozmaitych źródeł informacji, daje szansę rodzicom na zaangażowanie się w działania dzieci⁴⁰.

W programie *Ciekawi świata* zwrócono uwagę na takie zalety projektu, jak:

- rozwijanie umiejętności współpracy w grupie;
- rozwijanie zainteresowań;
- rozwijanie postaw twórczych;
- rozwijanie umiejętności organizowania i oceny własnej pracy;
- integrowanie wiedzy zdobytej podczas różnych zajęć szkolnych;
- indywidualizowanie pracy;
- motywowanie do podejmowania wysiłku intelektualnego;
- rozwijanie umiejętności prezentowania efektów swojej pracy⁴¹.

Za najważniejsze cechy metody projektu w programie *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie* uznano:

- zdobywanie wiedzy głównie przez podejmowanie działań i wykonywanie określonych czynności, w mniejszej mierze na drodze przyswajania teorii;
- samodzielną pracę uczniów: grupową lub indywidualną,
- interdyscyplinarność wiedzy zdobywanej metodą projektów;
- rozwijanie umiejętności zaplanowania, określania ram czasowych prowadzenia projektu, realizacji poszczególnych etapów, pomiędzy którymi następują przerwy;
- prezentowanie wyników pracy na forum;
- podsumowywanie działań, wyciąganie wniosków z pracy i wdrażanie ich przy kolejnych projektach⁴².

Praca metodą projektów edukacyjnych wpływa na rozwijanie myślenia naukowego oraz wzbogacanie w sposób naturalny słownictwa uczniów o terminologię naukową. Projekty służą również różnym sposobom poznawania

⁴⁰ *Poradnik metodyczny Ad@ i J@ś...*, s. 75.

⁴¹ J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*, s. 11.

⁴² *Poradnik metodyczny Ad@ i J@ś...*, s. 74.

świata i rozbudzaniu ciekawości poznawczej⁴³. Projekt edukacyjny jako wiodąca metoda pracy rozwija myślenie naukowe, umiejętność uczenia się i rozwiązywania problemów oraz umiejętności społeczne. Metoda ta wpływa na innowacyjność programu oraz sprzyja indywidualnemu podejściu do każdego ucznia z uwzględnieniem jego cech rozwojowych⁴⁴.

Istotą pracy metodą projektów badawczych, na której opiera się program *Mały Wynalazca*, jest wieloaspektowe poszukiwanie odpowiedzi na interesujące dzieci pytania oraz doświadczalne sprawdzanie słuszności postawionych hipotez. Ten sposób wprowadzenia dzieci w „świat nauki” z góry narzuca niekonwencjonalne metody, formy oraz środki osiągania postawionych wcześniej celów dydaktycznych. Praca metodą projektów pozwala rozwijać kluczowe umiejętności uczniów, takie jak: planowanie i organizowanie własnej pracy, rozwiązywanie problemów, współpraca w grupie, korzystanie z różnorodnych źródeł informacji, autoprezentacja. Dobrze opracowany projekt angażuje uczniów intelektualnie oraz emocjonalnie, a nawet może stać się wspólną przygodą uczniów i nauczyciela. Dostarcza nieporównywalnie więcej doświadczeń niż inne metody pracy, a przede wszystkim jest bardzo atrakcyjną formą zajęć dla dzieci w młodszym wieku szkolnym. Dzieci na lekcjach śpiewają, słuchają historyjek, opowiadają własne, budują konstrukcje z klocków, rysują, biorą udział w inscenizacjach, piszą książeczki, tworzą wiersze, wykonują zadania matematyczne, wykazują się myśleniem naukowym oraz zdobywają i ćwiczą inne, nowe umiejętności w zakresie klasyfikowania i porządkowania. Ponadto dzieci uczą się stosować różne narzędzia badawcze, samodzielnie przeprowadzać eksperymenty, obserwować je, zapisywać wyniki oraz dokonywać porównań⁴⁵.

W trakcie realizacji projektów proponuje się zastosowanie: pracy grupowej, zajęć w terenie, burzy mózgów, dyskusji w kręgu, twórczego rozwiązywania problemów, treningu kreatywnego myślenia, eksperymentów i doświadczeń, gier i zabaw edukacyjnych, quizów, inscenizacji, dramy, pantomimy, metod rozwijających umiejętności komunikacyjno-społeczne, spotkań z ciekawymi ludźmi, metod audiowizualnych.

Podejście projektowe odpowiada na potrzeby rozwojowe dzieci. Obejmuje, zgodnie ze strategią wielostronnego kształcenia, cztery aspekty: wiedzę, umiejętności, dyspozycje, uczucia. Pozwala poznawać otaczający świat poprzez obserwację, która – obok zabawy – jest dla dziecka naturalnym sposobem

⁴³ B. Goliszek, B. Małecka-Perszko, *My bliżej świata, świat bliżej nas*, s. 48.

⁴⁴ Ibidem, s. 50.

⁴⁵ Zob. A. Krukowska, S. Stelmach i in., *Mały Wynalazca*, s. 67.

uczenia się. Dziecko spostrzega świat synkretycznie, w toku różnych form aktywności. Łączenie ruchu, muzyki i sztuki w okolicznościach przyrody sprzyja integralnemu rozwojowi mózgu, a praca nad tematem przez dłuższy czas w kontakcie z naturą sprawia, że zainteresowanie dzieci procesem edukacji i zaangażowanie w niego są w naturalny sposób wzmacnianie⁴⁶.

Autorzy programu *My bliżej świata, świat bliżej nas* uważają, że podczas realizacji projektów edukacyjnych kształtowana jest umiejętność naukowego myślenia poprzez:

- rozbudzanie ciekawości poznawczej dzieci, które już z natury uwielbiają stawiać pytania i poszukiwać na nie odpowiedzi;
- poszukiwanie informacji w różnorodnych źródłach w celu prowadzenia badań;
- planowanie oraz prowadzenie obserwacji, doświadczeń i eksperymentów;
- dokumentowanie prowadzonych badań przyrodniczych;
- formułowanie wniosków;
- prezentowanie wyników pracy na forum klasy i szkoły;
- stosowanie metod aktywizujących, aby uczniowie dostrzegali i rozwiązywali postawione przed nimi zadania, np. burzy mózgów, metody pytań Osborna, pokera kryterialnego, myślących kapeluszy, śnieżnej kuli, dywanika pomysłów itp.⁴⁷

Metoda projektu to doskonały sposób na zwiększenie motywacji uczniów do pracy, rozwijanie samodzielności w postrzeganiu, myśleniu i podejmowaniu decyzji. Pozwala ona dzieciom nauczyć się planowania pracy i przewidywania jej efektów. Na tym etapie edukacji niezbędna jest pomoc nauczyciela i jego opieka nad projektem. Realizacja projektu może się odbywać w formie pracy indywidualnej, pracy w parach lub w grupie⁴⁸.

Autorzy programu *Staś w szkole* podkreślają wychowawcze aspekty pracy tą metodą, gdyż ich zdaniem w pracy samodzielnej uczniowie uczą się odpowiedzialności, podejmowania decyzji, dokonywania samooceny. W pracy grupowej natomiast rozwijają się umiejętności podejmowania decyzji w grupie, rozwiązywania konfliktów, wyrażania własnych opinii, słuchania innych osób, poszukiwania kompromisów, dyskusowania, dokonywania oceny pracy swojej i innych. Rola nauczyciela w pracy nad projektem polega na określeniu pola

⁴⁶ Ibidem, s. 11.

⁴⁷ B. Goliszek, B. Małecka-Perszko, *My bliżej świata, świat bliżej nas*, s. 47.

⁴⁸ N. Bigus-Franczuk, K. Sokal, *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*, s. 12.

działania oraz na pomocy w poszukiwaniu rozwiązań i potrzebnych materiałów. Nie wyznacza on ściśle, w jakim kierunku rozwinię się aktywność dzieci. Metoda ta daje szansę wyboru aktywności dzieciom na różnym poziomie rozwoju, uczy zastosowania nowo nabytej wiedzy w praktyce i dzielenia się informacjami z innymi, a także pracy zespołowej oraz pobudza do myślenia. W pracy za pomocą metody projektów najbardziej wartościowe dla dzieci jest uczenie się poprzez działanie i bezpośrednie doświadczanie. Dzieci muszą przeżyć daną sytuację, a nie tylko o niej posłuchać lub zobaczyć ją na planszy. Wybór tematu musi być zależny od zainteresowań dzieci i odnosić się do ich doświadczeń życiowych, co gwarantuje najlepszą drogę do zdobywania wiedzy. Zadaniem nauczyciela jest włączenie do projektu treści z różnych dziedzin⁴⁹.

W programie *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła* zostały podane zarówno zalety, jak i wady metody projektu (tabela 2).

Tabela 2. Zalety i wady metody projektu

Zalety metody projektu	Wady metody projektu
rozwijanie zainteresowań i postaw twórczych efektywność nauczania umiejętność pracy zespołowej umiejętność komunikowania się z innymi umiejętność rozwiązywania problemów umiejętność organizowania i oceny własnej pracy umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji	czasochłonność pracochłonność trudności organizacyjne (nieodpowiednie miejsce, brak dostępu do źródeł informacji) bariery uczestników (brak zainteresowania i motywacji) błędna postawa koordynatora (niewłaściwe planowanie, niechęć do dodatkowego wysiłku, niewiara w możliwości uczestników)

Źródło: N. Bigus-Franczuk, K. Sokal, *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*, s. 12. Cechy te zostały podane za: D. Grabowska, *Projekt jako metoda aktywizująca*, „Biblioteka w Szkole” 2009, nr 1, s. 5–9.

KONKLUZJA

Z powyższych analiz wynika, że metoda projektów jest najlepszym sposobem realizowania edukacji opartej na założeniach dydaktyki konstruktywistycznej, dla której punktem wyjścia do uczenia się jest zawsze aktywność ucznia. Istotą konstruktywizmu jest założenie, że uczeń występuje w roli badacza. Jest

⁴⁹ Zob. M. Wróblewska, M. Potręć, K. Małachowska i in., *Stas i Zosia w szkole – innowacyjny program nauczania edukacji wczesnoszkolnej metodą projektu*, s. 58–59.

inspirowany przez nauczyciela i korzystając z różnych źródeł informacji, tworzy nową wiedzę.

Dla wsparcia uczenia się znacząca jest znajomość przedwiedzy ucznia, wynikającej zarówno z jego pozaszkolnych poznawczych doświadczeń, jak i stosowanych w szkole indywidualnych strategii „oswajania” opracowanej wiedzy. W metodzie projektów jej poznaniu służy tworzenie siatki tematycznej (mapy myśli) dotyczącej obecnego zasobu wiedzy uczniów z zakresu podejmowanego tematu.

Kluczowe w nauczaniu jest stawianie ucznia w sytuacjach problemowych, wywołujących konflikt poznawczy i umożliwiających jego samodzielność koncepcyjną. Przygotowanie listy pytań do projektu dotyczących tego, czego chcemy się dowiedzieć, pozwala na rozpoznanie przez nauczyciela, jakie są możliwości ucznia, co go interesuje, jaką wiedzę dysponuje, o czym myśli. Dużą uwagę w teorii konstruktywistycznej przypisuje się wiedzy uprzedniej. To położenie silnego akcentu na uprzednią wiedzę ucznia i jej wpływ na proces uczenia się różni zasadniczo konstruktywizm od innych współczesnych teorii dydaktycznych. Uczenie się nie polega na przyswajaniu cudzych pojęć, ale na społecznym negocjowaniu znaczeń i nadawaniu ich rzeczywistości⁵⁰.

Daje to możliwość odkrywania świata przez dziecko, zgodnie z jego możliwościami, oczekiwaniami i potrzebami. Poprzez aktywność badawczą, jaka dominuje w pracy nad projektem, uczestnictwo w wycieczkach, zajęciach terenowych, spotkaniach z ekspertami itp. w pamięć ucznia mocniej zapadają poznawcze procedury dojścia do wyniku niż same wyniki jego aktywności umysłowej, gdyż ważniejsze pod względem dydaktycznym jest to, by uczeń samodzielnie próbował działać na różne sposoby, nawet nie dochodząc do wyniku, niż otrzymał od nauczyciela gotowe lub sugerowane sposoby działania. Publiczna prezentacja projektu jest doskonałą okazją do pokazania efektów pracy, co daje dziecku poczucie sprawstwa i kompetencji.

W metodzie projektów zmienia się styl pracy nauczyciela, który zamiast przekazywać wiedzę, pomaga w jej odkrywaniu, stwarza przyjazną atmosferę i przedkłada pracę grupową nad indywidualną, wykorzystując wszystkie strategie i techniki aktywnego uczenia. W wyniku realizacji metody projektów w praktyce edukacyjnej uczeń staje się odkrywcą, innowatorem, sprawcą wiedzy, nie zaś biernym jej odbiorcą.

⁵⁰ Zob. D. Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Warszawa 2010, s. 313.

BIBLIOGRAFIA

- Bigus-Franczuk N., Sokal K., *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*, http://www.nowoczesnaszkola.com.pl/themes/ipn/assets/innowacyjny_program_nauczania.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Bilewicz-Kuźnia B., Parczewska T., *Metoda projektów w edukacji małego dziecka. Propozycje metodyczne do programu wychowania przedszkolnego „Ku dziecku”*, Warszawa 2010.
- Bogacka J., Dobosz A., Ilnicka E., Krasowska-Żmurko M., Krauze M., Krawiec E., *Ad@i J@ś na matematycznej wyspie*, http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Czerkas J., Woś A., *Ciekawi świata*, http://innowacja.sfera.lublin.pl/materialy/program_nauczania.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Domagała-Zyśk E., Knopik M., Knopik T., Kucharska B., *Doświadczam – rozumiem – wiem*, http://drw.lechaa.pl/wp-content/uploads/2015/08/Do%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Dziadkiewicz A., Florczak A., Gąsior D. i in., *Myszę – działam – idę w świat*, http://projekt.noweskalmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Goliszek B., Małecka-Perszko B., *My bliżej świata, świat bliżej nas*, <http://my-blizej-swiate.com.pl/swiat-blizej-nas/narz-dzia-badania-osi-gni-.php> [dostęp: 01.03.2016].
- Grabowska D., *Projekt jako metoda aktywizująca*, „Biblioteka w Szkole” 2009, nr 1.
- Helm J.H., Katz L., *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*, przeł. E. Pulkowska, Warszawa 2003.
- <http://www.ore.edu.pl/edukacja-najmlodszych/4291-programy-nauczania-edukacja-wczesnoszkolna> [dostęp: 01.03.2016].
- Innowacje gwarancją skutecznej edukacji*, http://igse.portal-edu.pl/doc/Program_Nauczania_IGSE.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Jarząbek M., Mitoraj-Hebel A., Sirak-Stopińska K., Zachodny B., *Kolorowa klasa*, Gdańsk 2009.
- Katz L.G., *The project approach*, Champaign 1994.
- Kędra M., *Nowoczesna edukacja – szkoła w działaniu*, Warszawa 2012.
- Kędra M., Kopik A., *Umysły przyszłości*, Kielce 2013.
- Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Warszawa 2010.
- Knopik M., *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*, <http://sawg.pl/upload/upload/maly%20czlowiek%20materialy%20www/Program%20nauczania%20dla%20klasy%20I-III.pdf> [dostęp: 01.03.2016].
- Krukowska A., Stelmach S. i in., *Maly Wynalazca*, http://mais.wspkorczak.eu/wp-content/uploads/2015/07/Maly_Wynalazca-popr.pdf [dostęp: 01.03.2016].

- Marek E., *Metoda projektów szansą dla edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] *Dziecko w szkole. Szanse i bariery rozwoju w okresie dzieciństwa*, red. B. Grzeszkiewicz, M. Kunicka, Szczecin 2016.
- Mikina A., Zajac B., *Metoda projektów w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjów*, http://www.ore.edu.pl/strona-ore/phocadownload/poradnik_mikina_zajc.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Nowacki T., *O metodzie projektów*, Warszawa 1995.
- Pięta H., Orzechowska D., Tolak I., Stępień M., *Uczę się z Ekoludkiem*, Warszawa 2009. *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*, https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Poradnik metodyczny Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie. Klasa I*, http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/poradnik/klasa_I/Poradnik_OK_20_06_2015.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Potocka B., Nowak L., *Projekty edukacyjne*, Kielce 2002.
- Przybylska J., Stępień Z., *Obywatel świata*, <http://mais.wspkorczak.eu/programy-nauczania/> [dostęp: 01.03.2016].
- Skura M., Lisiecki M., *Mniej mówcie – więcej działajcie. Działam – rozumiem – opisuję*, Warszawa 2012.
- Stevenson J.A., *Metoda projektów w nauczaniu*, przeł. W. Piniówna, Lwów–Warszawa 1930.
- Strzemieczny J., *Jak zorganizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne. Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i nauczycieli opiekunów*, http://www.ore.edu.pl/strona-ore/phocadownload/poradnik_jacek%20strzemieczny.pdf [dostęp: 01.03.2016].
- Suchodolski B., *Szkoła Eksperymentalna Deweya*, [w:] *Szkoły eksperymentalne w świecie 1900–1975*, red. W. Okoń, Warszawa 1977.
- Uhman G., *Metoda projektów w średniej szkole zawodowej (ABC Nauczyciela Przedmiotów Zawodowych, z. 49)*, Warszawa 1999.
- Wróblewska M., Potręć M., Małachowska K. i in., *Stas i Zosia w szkole – innowacyjny program nauczania edukacji wczesnoszkolnej metodą projektu*, http://stasizosia.info/wp-content/uploads/2015/01/Innowacyjny_program_po_erracie_poprawki.pdf [dostęp: 01.03.2016].

PEDAGOGICZNA INTERPRETACJA METODY PROJEKTÓW W PROGRAMACH Kształcenia zintegrowanego

Streszczenie: Prezentowany tekst jest wynikiem analizy trzynastu programów kształcenia zintegrowanego, które powstały w ramach projektów konkursowych – konkurs 1/POKL/03.03.04/2013 na opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania wraz z obudową dydaktyczną. Celem

przedstawionych w artykule badań było poznanie sposobów interpretowania metody projektów przez autorów programów. Podczas analizy programów starano się znaleźć odpowiedź na następujące problemy badawcze: Jak autorzy programów definiują metodę projektów? Jakie etapy pracy wyodrębniają w realizacji tej metody? Jaka jest tematyka proponowanych projektów? Jaka wartość przypisywana jest metodzie projektów? Wnioski wynikające z badań mają znaczenie zarówno dla teorii programów szkolnych, jak i dla pracy edukacyjnej nauczycieli klas początkowych.

Słowa kluczowe: metoda projektów, program kształcenia zintegrowanego, formy realizacji zadań projektowych, etapy projektu, metoda WebQuest, cechy projektu

PEDAGOGICAL INTERPRETATIONS OF PROJECT METHOD IN INTEGRATED EDUCATION PROGRAMMES

Summary: The presented text is the result of an analysis of thirteen integrated education programmes which came into being under contest projects – contest 1/POKL/03.03.04/2013 for elaboration and pilot implementation of innovative educational programmes with didactic background. The purpose of the presented research was learning the ways of interpreting of projects method by the programmes' authors. During the analysis of programmes the answer to the following research problems was attempted: How do the programmes' authors define the project method? What phases of work do they extract in this method realisation? What value is attributed to the projects method? The conclusions of the research are significant both for the theory of school curricula and the educational work of the early-education teachers.

Keywords: project method, integrated education programme, realisation forms of project tasks, project phases, WebQuest method, project features